ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ JEAN MISCHO

της 20ής Ιανουαρίου 2000 *

Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

1. Η M. Podesta, ανώτερο στέλεχος φαρμακοβιομηχανίας, κατέβαλε επί 35 έτη εισφορές στο σύστημα συμπληρωματικής συντάξεως του Caisse de retraite par répartition des ingénieurs cadres & assimilés (CRICA), της Union interprofessionnelle de retraite de l'industrie et du commerce (UIRIC) και του Caisse générale interprofessionnelle de retraite pour salariés (CGIS), ταμεία που είναι μέλη της Association générale des institutions de retraite des cadres (AGIRC) ή της Association des régimes de retraite complémentaire (Arrco) (στο εξής: ταμεία).

2. Μετά το θάνατο της συζύγου του, στις 3 Δεκεμβρίου 1993, ο J.-M. Podesta ζήτησε από τα ταμεία να του καταβάλουν σύνταξη θανόντος συζύγου ίση με το ήμισυ της συντάξεως λόγω συμπληρώσεως συντάξιμου χρόνου που εδικαιούτο η σύζυγός του. Τα ταμεία απέρριψαν το αίτημά του με το αιτιολογικό ότι δεν μπορεί να ζητήσει μια τέτοια σύνταξη καθόσον δεν είχε ακόμη συμπληρώσει την ηλικία των 65 ετών, ηλικία που πρέπει να έχουν συμπληρώσει οι χήροι προκειμένου να δικαιωθούν τη σύνταξη της θανούσας συζύγου τους.

3. Κατόπιν αυτού, ο J.-M. Podesta με δικόγραφο της 18ης Νοεμβρίου 1996 ζήτησε δικαστικώς να υποχρεωθούν τα ταμεία να του καταβάλουν, μεταξύ άλλων, τη σύνταξη θανούσας συζύγου αναδρομικώς από την ημερομηνία θανάτου της συζύγου του.

4. Κρίνοντας ότι για την επίλυση της διαφοράς είναι αναγκαία η ερμηνεία του άρθρου 119 της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν με τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ), το tribunal de grande instance de Paris, με απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 1999, ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Εφαρμόζεται το άρθρο 119 της Συνθήκης της Ρώμης, το οποίο θέτει την αρχή της ισότητας αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών, στα συστήματα συμπληρωματικής συντάξεως AGIRC και Arrco, απαγορεύοντας τη δυσμενή διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών αναφορικά με την ηλικία από της οποίας μπορούν να λάβουν τη σύνταξη του θανόντος συζύγου;»

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

Η εθνική νομοθεσία

5. Οι κυριότερες από τις εφαρμοστέες διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας είναι οι ακόλουθες.

6. Το άρθρο L. 921-1 του γαλλικού κώδικα κοινωνικής ασφαλίσεως, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 29ης Δεκεμβρίου 1972, περί γενικεύσεως των συστημάτων συμπληρωματικής συντάξεως, επιβάλλει την υπαγωγή όλων των εργαζομένων στα συστήματα συμπληρωματικής συντάξεως Arrco και AGIRC.

7. Το άρθρο L. 921-4 του εν λόγω κώδικα έχει ως εξής:

«Τα συστήματα συμπληρωματικής συντάξεως των μισθωτών που εμπίπτουν στο παρόν κεφάλαιο θεσπίζονται από διεπαγγελματικές εθνικές συμφωνίες, οι οποίες διευρύνονται σύμφωνα με τις διατάξεις του τίτλου 1 του παρόντος βιβλίου.

Εφαρμόζονται από τους φορείς συμπληρωματικής συντάξεως και τις συνομοσπονδίες στις οποίες ομαδοποιούνται οι εν λόγω φορείς. Οι συνομοσπονδίες διασφαλίζουν τον συμψηφισμό των πράξεων στις οποίες προβαίνουν οι φορείς συμπληρωματικής συντάξεως που εντάσσονται ως μέλη στις συνομοσπονδίες αυτές.»

8. Το άρθρο L. 913-1 του ιδίου κώδικα προβλέπει ότι καμία διάταξη εισάγουσα δυσμενή διάκριση λόγω φύλου δεν μπορεί να περιληφθεί, επί ποινή ακυρότητας, στις συμβάσεις, συμφωνίες ή μονομερείς αποφάσεις που εμπίπτουν στο άρθρο L. 911-1. Εντούτοις, η απαγόρευση αυτή δεν εμποδίζει την εφαρμογή διατάξεων που αφορούν την προστασία των εγκύων γυναικών και δεν εφαρμόζεται επί των διατάξεων που αφορούν τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδοτήσεως και των προϋποθέσεων χορηγήσεως της συντάξεως θανόντος συζύγου.

9. Κατά το άρθρο 12, πρώτο εδάφιο, του παραρτήματος Ι, της εθνικής συλλογικής συμβάσεως περί συνταξιοδοτήσεως και προνοίας των στελεχών της 14ης Μαρτίου 1947, όπως τροποποιήθηκε στις 9 Φεβρουαρίου 1994:

«Η χήρα μέλους δικαιούται (...)

a) σε περίπτωση θανάτου επελθόντος προ της 1ης Μαρτίου 1994, σύνταξη θανόντος συζύγου, από του 50ού έτους, υπολογιζόμενη βάσει ενός αριθμού μορίων αντιστοιχούντων στο 60 % των μορίων του αποθανόντος μέλους,

b) σε περίπτωση θανάτου επελθόντος από 1ης Μαρτίου 1994 σύνταξη θανόντος συζύγου, από του 60ού έτους, υπολογιζόμενη βάσει ενός αριθμού μορίων αντιστοιχούντων στο 60 % των μορίων του θανόντος μέλους.»

10. Κατά το άρθρο 13 quater, πρώτο εδάφιο, του ιδίου παραρτήματος:

«Ο χήρος μέλους δικαιούται:

a) σε περίπτωση θανάτου επελθόντος προ της 1ης Μαρτίου 1994, σύνταξη θανούσης συζύγου, από του 65ού έτους, υπολογιζόμενη βάσει ενός αριθμού μορίων αντιστοιχούντων στο 60 % των μορίων του θανόντος μέλους (...),

b) σε περίπτωση θανάτου επελθόντος από 1ης Μαρτίου 1994, σύνταξη θανούσης συζύγου υπολογιζόμενη σύμφωνα με το στοιχείο b του πρώτου εδαφίου του άρθρου 12.»

11. Δυνάμει της αναθεωρητικής συμφωνίας του 1994, η χήρα και ο χήρος μέλους του συστήματος AGIRC μπορούν, λόγω θανάτου επελθόντος από 1ης Μαρτίου 1994, να λαμβάνουν την πλήρη σύνταξη θανόντος συζύγου με τη συμπλήρωση της ηλικίας των 60 ετών (ή μειωμένη από τη συμπλήρωση της ηλικίας των 55 ετών). Με συμφωνία του 1996, επίσης, επήλθε εξίσωση των όρων εκκαθαρίσεως συντάξεων θανόντος συζύγου στο πλαίσιο του συστήματος Arrco από της ηλικίας των 55 ετών για τις περιπτώσεις θανάτων επελθόντων από 1ης Ιουλίου 1996.

Η κοινοτική νομοθεσία

12. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 86/378/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 1986, για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης [1], έχει ως εξής:

«Ως επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης θεωρούνται τα συστήματα που δεν διέπονται από την οδηγία 79/7/ΕΟΚ και που έχουν ως αντικείμενο τη χορήγηση στους εργαζόμενους, μισθωτούς ή αυτοαπασχολούμενους, στα πλαίσια μιας επιχείρησης ή ομάδας επιχειρήσεων, ενός οικονομικού κλάδου ή επαγγελματικού ή διεπαγγελματικού τομέα, παροχών που προορίζονται να συμπληρώνουν ή να υποκαθιστούν τις παροχές των εκ του νόμου συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, είτε η υπαγωγή στα συστήματα αυτά είναι υποχρεωτική είτε προαιρετική.»

13. Κατά τον χρόνο θανάτου της M. Podesta, το άρθρο 9 προέβλεπε ότι:

«Τα κράτη μέλη μπορούν να αναβάλουν την υποχρεωτική εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης όσον αφορά:

1 — ΕΕ L 225, σ. 40.

α) τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδότησης για τη χορήγηση συντάξεων γήρατος ή αποχώρησης και τις συνέπειες που είναι δυνατό να προκύψουν για άλλες παροχές, κατ' επιλογήν τους:

— είτε μέχρι την ημερομηνία κατά την οποία η ίση αυτή μεταχείριση θα επιτευχθεί στα εκ του νόμου συστήματα,

— είτε, το αργότερο, μέχρις ότου η εφαρμογή της αρχής αυτής επιβληθεί με οδηγία·

β) τη σύνταξη των επιζώντων, μέχρις ότου επιβληθεί με οδηγία, όσον αφορά αυτό το θέμα, η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα εκ του νόμου συστήματα κοινωνικής ασφάλισης».

14. Το άρθρο 1, σημείο 5, της οδηγίας 96/97/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1996, για την τροποποίηση της οδηγίας 86/378[2], περιόρισε το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 9 στους αυτοαπασχολούμενους.

2 — ΕΕ L 46, σ. 20.

15. Εξάλλου, το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 96/97 ορίζει τα ακόλουθα:

«Τα μέτρα για την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, όσον αφορά τους μισθωτούς, πρέπει να καλύπτουν όλες τις παροχές που οφείλονται σε περιόδους απασχόλησης μεταγενέστερες της 17ης Μαΐου 1990 και ισχύουν αναδρομικά από την ημερομηνία αυτή, με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων των εργαζομένων ή των εξ αυτών ελκόντων δικαιώματα, οι οποίοι, πριν από την ημερομηνία αυτή, έχουν ασκήσει ένδικη προσφυγή ή έχουν υποβάλει ισοδύναμη κατά το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο ένσταση.»

16. Το άρθρο 3 προβλέπει ότι «Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που απαιτούνται για τη συμμόρφωση προς την οδηγία το αργότερο έως την 1η Ιουλίου 1997. Ενημερώνουν αμέσως σχετικώς την Επιτροπή.»

Τα προβληθέντα επιχειρήματα

17. Τα ταμεία υποστηρίζουν ότι τα συστήματα που διαχειρίζονται δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 119 της Συνθήκης.

18. Προβάλλουν σχετικώς, πρωτίστως, σειρά επιχειρημάτων, με τα οποία επιχειρούν να αποδείξουν ότι τα εν λόγω συστήματα είναι ως αν τα προέβλεπε ο νόμος και ότι, επομένως, δεν είναι επαγγελματικά συστήματα κατά την έννοια αυτής της διατάξεως.

19. Υπογραμμίζουν σχετικώς ότι η υπαγωγή στα συστήματα αυτά είναι εκ του νόμου υποχρεωτική. Τα συστήματα αυτά δεν δημιουργήθηκαν προς όφελος μιας ειδικής κατηγορίας εργαζομένων, με ομοειδή υπηρεσιακή κατάσταση, αλλά προς όφελος μιας γενικής κατηγορίας εργαζομένων. Προϋπόθεση υπαγωγής στα συστήματα αυτά δεν αποτελεί η εργασιακή σχέση με έναν ορισμένο εργοδότη, αλλά απλώς το γεγονός ότι ένα άτομο υπάγεται στο γενικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως.

20. Τα ταμεία υπογραμμίζουν σχετικώς ότι πλέον του 10 % των υπαγομένων στα συστήματα Arrco και AGIRC αποκτούν δικαιώματα σε ειδικές καταστάσεις, ενώ κατά το χρονικό αυτό σημείο δεν έχουν εργασιακή σχέση με κάποιον εργοδότη.

21. Τα ταμεία προσθέτουν ότι οι διαδικασίες της «επεκτάσεως» και της «διευρύνσεως» που προβλέπει ο κώδικας κοινωνικής ασφαλίσεως συνεπάγονται μια διαδικασία γενικεύσεως των συμπληρωματικών συντάξεων υπέρ μιας γενικής κατηγορίας εργαζομένων για τους οποίους δεν ισχύει η ίδια υπηρεσιακή κατάσταση και οι οποίοι δεν συνδέονται όλοι με κάποια επιχείρηση μέσω σχέσεως εργασίας.

22. Τα ταμεία καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι εξασφαλίζοντας τη γενική αλληλεγγύη μεταξύ των εργαζομένων αυτής της γενικής κατηγορίας, η γαλλική νομοθεσία, εφαρμόζει μια κοινωνική πολιτική, πράγμα το οποίο επίσης προκύπτει από το γεγονός ότι ο νόμος έχει αναθέσει στους φορείς και στις συνομοσπονδίες που διαχειρίζονται τα συστήματα συμπληρωματικής συντάξεως μια αποστολή γενικού συμφέροντος. Εξάλλου, οι δημόσιες αρχές παρεμβαίνουν αποφασιστικά στη λειτουργία αυτών των συστημάτων.

23. Όπως, όμως, σαφώς προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου[3] ένα συνταξιοδοτικό σύστημα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 119 της Συνθήκης μόνον όταν πρόκειται για επαγγελματικό σύστημα, τα κύρια χαρακτηριστικά του οποίου είναι τα ακόλουθα: ένα τέτοιο σύστημα προκύπτει από συμφωνία των κοινωνικών εταίρων ή από μονομερή απόφαση του εργοδότη, χρηματοδοτείται από τον εργοδότη και/ή τον μισθωτό, σε καμία όμως περίπτωση από το Δημόσιο, δεν εφαρμόζεται υποχρεωτικώς σε γενικές κατηγορίες εργαζομένων, η δε υπαγωγή στα συστήματα αυτά προκύπτει οπωσδήποτε από τη σχέση εργασίας με έναν ορισμένο εργοδότη.

24. Συνεπώς, κατά την άποψη που υποστηρίζουν τα ταμεία, ενόψει των χαρακτηριστικών των εν λόγω συστημάτων, όπως αυτά εκτέθηκαν ανωτέρω, δεν μπορεί να θεωρηθούν ως επαγγελματικά συστήματα και, κατά συνέπεια, αποκλείονται οπωσδήποτε από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 119 της Συνθήκης.

3 — Τα ταμεία επικαλούνται, κυρίως, τις αποφάσεις της 28ης Σεπτεμβρίου 1994, C-7/93, Beune (Συλλογή 1994, σ. I-4471), της 17ης Μαΐου 1990, C-262/88, Barber (Συλλογή 1990, σ. I-1889), και της 6ης Οκτωβρίου 1993, C-109/91, Ten Oever (Συλλογή 1993, σ. I-4879).

25. Τα ταμεία προβάλλουν, δεύτερον, ένα επιχείρημα σχετικό με την έννοια της «αμοιβής» προκειμένου να αποδείξουν ότι τα συστήματα που διαχειρίζονται δεν εμπίπτουν στο άρθρο 119 της Συνθήκης. Κατά την άποψή τους, πράγματι, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι οι συνταξιοδοτικές παροχές εμπίπτουν στην εν λόγω διάταξη μόνο στην περίπτωση που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως ετεροχρονισμένη αμοιβή.

26. Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση των συστημάτων «καθορισμένων παροχών», που παρέχουν δικαίωμα στους συνταξιούχους να λάβουν παροχή προκαθορισμένου ή δυνάμενου να προκαθοριστεί επιπέδου. Συνεπώς, ο εργοδότης έχει την υποχρέωση να εγγυηθεί στον μισθωτό που απασχολεί ένα καθορισμένο ή δυνάμενο να καθοριστεί επίπεδο παροχής υπολογιζόμενο βάσει της διάρκειας της απασχολήσεως και του τελευταίου μισθού. Στην περίπτωση αυτή υφίσταται άμεσος σύνδεσμος μεταξύ της θέσεως απασχολήσεως, τόσο από απόψεως διάρκειας όσο και από απόψεως καταβαλλομένης γι' αυτήν αμοιβής, και της συνταξιοδοτικής παροχής. Ευλόγως, λοιπόν, θα μπορούσε αυτή να θεωρηθεί ως, έστω ετεροχρονισμένο, τμήμα της αμοιβής, υποχρεωτικώς εμπίπτουσα στο άρθρο 119 της Συνθήκης.

27. Η κατάσταση στην προκειμένη περίπτωση είναι εντελώς διαφορετική.

28. Τα συστήματα Arrco και AGIRC είναι συστήματα «καθορισμένων εισφορών», τα οποία δεν επιβάλλουν στον εργοδότη καμία υποχρέωση διασφαλίσεως στους πρώην μισθωτούς ενός ορισμένου επιπέδου παροχών. Επομένως, οι μισθωτοί δεν δικαιούνται μιας καθορισμένης παροχής. Συνεπώς, στην προκειμένη περίπτωση δεν μπορεί να γίνει λόγος για ετεροχρονισμένη αμοιβή.

29. Εξάλλου, η διαχείριση αυτών των συστημάτων γίνεται βάσει της αρχής της κατανομής, δηλαδή οι παροχές που καταβάλλονται στους συνταξιούχους χρηματοδοτούνται από τους εν ενεργεία μισθωτούς μέσω των καταβαλλομένων υπ' αυτών εισφορών.

30. Επομένως, το ύψος της παροχής δεν εξαρτάται από την εισφορά που κατέβαλε ο συνταξιούχος, αλλά από τη δυνατότητα των εν ενεργεία να αναλάβουν αυτή τη χρηματοδότηση. Κατά συνέπεια, δεν πληρούται η προϋπόθεση που έθεσε το Δικαστήριο με τις αποφάσεις του Neath και Coloroll Pension Trustees[4], μιας άμεσης σχέσεως μεταξύ των «περιοδικών εισφορών» και των «μελλοντικώς καταβλητέων ποσών».

31. Η Επιτροπή καταλήγει στο εντελώς αντίθετο συμπέρασμα από εκείνο που κατέληξαν τα ταμεία. Κατά την άποψή της προκύπτει σαφώς από τη νομολογία ότι τα συστήματα AGIRC και Arrco πληρούν το σύνολο των προϋποθέσεων που θέτει το κοινοτικό δίκαιο για την εφαρμογή του άρθρου 119 της Συνθήκης.

32. Η Επιτροπή διευκρινίζει σχετικώς ότι δεν πρόκειται για γενικά συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως, ότι τα συστήματα αυτά

4 — Αποφάσεις της 22ας Δεκεμβρίου 1993, C-152/91 (Συλλογή 1993, σ. I-6935), και της 28ης Σεπτεμβρίου 1994, C-200/91 (Συλλογή 1994, σ. I-4389).

εφαρμόζονται επί μισθωτών και έχουν διεπαγγελματικό πεδίο εφαρμογής, και ότι προβλέπουν παροχές που αποσκοπούν στη συμπλήρωση των παροχών της ασφαλίσεως γήρατος και της κοινωνικής ασφαλίσεως.

33. Η Επιτροπή υπογραμμίζει, επίσης, ότι η υποχρεωτική υπαγωγή στο σύστημα δεν συνιστά βάσιμο λόγο αποκλεισμού του από το πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου.

34. Τέλος, η Επιτροπή αμφισβητεί το λυσιτελές των επιχειρημάτων που προέβαλαν τα ταμεία σχετικά με την ειδική φύση των συστημάτων που υπόκεινται σε διαχείριση βάσει της αρχής της κατανομής. Από την απόφαση Εβρενόπουλος [5] προκύπτει σαφώς ότι το άρθρο 119 της Συνθήκης εφαρμόζεται επίσης επί συστημάτων στηριζομένων στην αρχή της κατανομής.

Νομική εκτίμηση

35. Συμφωνώ με την ανάλυση της Επιτροπής. Είναι αληθές ότι τα επίμαχα συστήματα παρουσιάζουν, όπως ορθώς υπογραμμίζουν τα ταμεία, ορισμένα χαρακτηριστικά που τα εξομοιώνουν με εκ του νόμου προβλεπόμενα συστήματα. Φρονώ, εντούτοις, ότι τα χαρακτηριστικά αυτά δεν είναι κρίσιμα, δεδομένης της σημασίας των στοιχείων εκείνων που κλίνουν την πλάστιγγα προς την αντίθετη άποψη.

5 — Απόφαση της 17ης Απριλίου 1997, C-147/95 (Συλλογή 1997, σ. I-2057).

36. Στην προαναφερθείσα απόφαση Barber, καθώς και στις αποφάσεις που ακολούθησαν, το Δικαστήριο συνήγαγε από το άρθρο 119 της Συνθήκης την αρχή ότι οι άρρενες μισθωτοί πρέπει να απολαύουν τα δικαιωμάτά τους τα σχετικά με τη σύνταξη ή τη σύνταξη θανόντος συζύγου στην ίδια ηλικία με τις γυναίκες συναδέλφους τους, αποκλείοντας με τον τρόπο αυτό, όσον αφορά τους μισθωτούς, την εφαρμογή του άρθρου 9 της οδηγίας 86/378. Συνέπεια αυτού είναι ότι το εθνικό δικαστήριο υπέβαλε το ερώτημά του σε σχέση με το άρθρο 119 της Συνθήκης.

37. Εντούτοις, σε κοινοτικό επίπεδο η οδηγία 86/378 διέπει τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως.

38. Συνεπώς, πρέπει να ληφθεί υπόψη τόσο η νομολογία του Δικαστηρίου όσο και η οδηγία αυτή.

39. Ας μου επιτραπεί, εξάλλου, να υπενθυμίσω ότι από της θέσεως σε ισχύ της οδηγίας 96/97, οι κανόνες της οδηγίας 86/378 συμπίπτουν πλήρως με τις αρχές που διατύπωσε το Δικαστήριο σχετικά με το άρθρο 119 στις προαναφερθείσες αποφάσεις. Πράγματι, έκτοτε, η οδηγία αυτή δεν παρέχει πλέον στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να αναβάλλουν την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών όσον αφορά την ηλικία συνταξιοδοτήσεως των μισθωτών και τις συντάξεις των επιζώντων τους.

40. Εξάλλου, το άρθρο 2 της οδηγίας 96/97 ορίζει ότι «Τα μέτρα για την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, όσον αφορά τους μισθωτούς, πρέπει να καλύπτουν όλες τις παροχές που οφείλονται σε περιόδους απασχόλησης μεταγενέστερες της 17ης Μαΐου 1990» [6].

41. Το πρόβλημα, συναφώς, συνοψίζεται στο αν τα συστήματα συνταξιοδοτήσεως επιζώντων, όπως αυτά για τα οποία πρόκειται στην παρούσα υπόθεση, συνιστούν, όπως υποστηρίζουν τα ταμεία, εκ του νόμου προβλεπόμενα συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως, εμπίπτοντα επομένως στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ [7], ή αν πρόκειται για επαγγελματικά συστήματα εμπίπτοντα στο άρθρο 119 της Συνθήκης και στην οδηγία 86/378.

42. Υπενθυμίζω ότι κατά το άρθρο 2 της οδηγίας 86/378,

«ως επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης θεωρούνται τα συστήματα που δεν διέπονται από την οδηγία 79/7/ΕΟΚ και που έχουν ως αντικείμενο τη χορήγηση στους εργαζόμενους, μισθωτούς ή αυτοαπασχολούμενους, στα πλαίσια μιας επιχείρησης ή ομάδας επιχειρήσεων, ενός οικονομικού κλάδου ή επαγγελματικού ή διεπαγγελματικού τομέα, παροχών που προορίζονται να συμπληρώνουν ή να υποκαθιστούν τις παροχές των εκ του νόμου συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, είτε η υπαγωγή στα συστήματα αυτά είναι υποχρεωτική είτε προαιρετική».

43. Από τον ορισμό αυτό προκύπτει ότι συστήματα συνταξιοδοτήσεως που δεν περιορίζονται σε μία μόνο επιχείρηση, αλλά καλύπτουν ομάδα επιχειρήσεων, ολόκληρο οικονομικό κλάδο ή έναν επαγγελματικό ή διεπαγγελματικό τομέα, συνιστούν επίσης «επαγγελματικά συστήματα».

44. Αντικείμενο των συστημάτων αυτών είναι να συμπληρώνουν τις παροχές των εκ του νόμου συστημάτων ή να υποκαθιστούν τα συστήματα αυτά. Δεν αμφισβητείται ότι στη Γαλλία υφίστανται, εξάλλου, εκ του νόμου προβλεπόμενο σύστημα ασφαλίσεως γήρατος το οποίο συμπληρώνουν οι παροχές που καταβάλλουν τα καθού στην κύρια δίκη ταμεία.

45. Από τον ανωτέρω ορισμό προκύπτει, επίσης, ότι ο υποχρεωτικός χαρακτήρας της υπαγωγής στα συστήματα αυτά δεν τα μετατρέπει σε εκ του νόμου προβλεπόμενα συστήματα.

46. Εξάλλου, η οδηγία 86/378 δεν αποκλείει να ρυθμίζονται τέτοιου είδους συστήματα

6 — Ημερομηνία εκδόσεως της προαναφερθείσας αποφάσεως Barber.

7 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της σταδιακής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/003, σ. 160).
Το άρθρο 7 της οδηγίας αυτής ορίζει ότι:
«Η παρούσα οδηγία δεν θίγει την ευχέρεια που έχουν τα κράτη μέλη να αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής της:
α) τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδοτήσεως για τη χορήγηση συντάξεων γήρατος και συντάξεων εν γένει και τις συνέπειες που είναι δυνατό να προκύψουν για άλλες παροχές
(...)
γ) την αναγνώριση δικαιωμάτων επί παροχών γήρατος ή αναπηρίας, δυνάμει δικαιωμάτων που απορρέουν από τον σύζυγο».

απευθείας με νόμο. Το ίδιο το Δικαστήριο το οποίο είχε κρίνει σημαντικό το κριτήριο αυτό στην απόφαση Defrenne I [8], δεν το έλαβε υπόψη στην απόφασή του Bilka [9].

47. Το Δικαστήριο έχει επίσης αποφανθεί, στη σκέψη 38 της προαναφερθείσας αποφάσεως Beune, ότι «το κριτήριο του τρόπου χρηματοδοτήσεως και διαχειρίσεως ενός συνταξιοδοτικού συστήματος δεν επιτρέπει να κριθεί αν το συγκεκριμένο σύστημα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 119». Ούτε, όμως, ο ορισμός της οδηγίας 86/378 θέτει ένα τέτοιο κριτήριο.

48. Τέλος, αν γίνει δεκτό ότι τα επαγγελματικά συστήματα μπορούν να ρυθμίζονται απευθείας με νόμο, το γεγονός ότι ο εθνικός νομοθέτης επεκτείνει την εφαρμογή του συστήματος σε διάφορες κατηγορίες μισθωτών δεν αρκεί, επίσης, για την εξαίρεση των επιμάχων συστημάτων από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 119 ή της οδηγίας 86/378, εφόσον είναι σαφές ότι τα συστήματα αυτά απευθύνονται, κατ' αρχήν, στους παρόντες ή τους προγενέστερους μισθωτούς των οικείων επιχειρήσεων.

49. Αυτό, όμως, συμβαίνει στην προκειμένη περίπτωση. Πράγματι, τα ίδια τα ταμεία αποδέχονται ότι μόνο το 10 % των ασφαλισμένων δεν έχει πραγματική σχέση εργασίας με την επιχείρηση. Στο ποσοστό αυτό περιλαμβάνονται οι άνεργοι και τα άτομα των οποίων έχει αναγνωριστεί η φυσική ανικανότητα, δηλαδή δύο κατηγορίες για τις οποίες δεν υποστηρίχθηκε ότι δεν έχουν σχέση εργασίας με τους μετέχοντες στο σύστημα εργοδότες.

50. Είναι, βεβαίως, αληθές ότι οι κοινωνικοί εκπρόσωποι, κατηγορία επίσης καλυπτόμενη από τα σχετικά συστήματα, δεν έχουν, κατ' αρχήν, σχέση εργασίας με την επιχείρηση, κατά την έννοια του εργατικού δικαίου. Εντούτοις, η δραστηριότητά τους έχει προφανή και άμεση σχέση με τη δραστηριότητα των εν λόγω επιχειρήσεων. Είναι, εξάλλου, αμφίβολο αν πρόκειται για σημαντική κατηγορία αν ληφθεί υπόψη ο αριθμός των ατόμων που περιλαμβάνει σε σχέση με τον συνολικό αριθμό των υπαγομένων στο σύστημα.

51. Πάντως, το επιχείρημα που προβάλλουν τα ταμεία σχετικά με τη γενίκευση του συστήματος θέτει ένα ζήτημα. Πράγματι, από τη νομολογία που παρέθεσαν τα ταμεία προκύπτει ότι ένα συγκεκριμένο σύστημα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως επαγγελματικό σύστημα όταν εφαρμόζεται «σε γενικές κατηγορίες εργαζομένων». Είναι, όμως, απολύτως εύλογο ένα σύστημα αρχικώς προοριζόμενο για ειδικές κατηγορίες εργαζομένων να επεκταθεί, με την πάροδο του χρόνου, σε έναν τέτοιο αριθμό διαφορετικών κατηγοριών ατόμων ώστε να αποκτήσει τελικώς γενικό χαρακτήρα, μετατρεπόμενο σε όργανο ασκήσεως κοινωνικής πολιτικής, όπως το εκ του νόμου σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, παρά σε επαγγελματικό σύστημα, έστω και αν η έννοια αυτή εκληφθεί διασταλτικώς.

52. Από σειρά στοιχείων, εντούτοις, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι αυτό δεν συμβαίνει στην προκειμένη περίπτωση.

8 — Απόφαση της 25ης Μαΐου 1971, 80/70 (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 815).

9 — Απόφαση της 13ης Μαΐου 1986, 170/84 (Συλλογή 1986, σ. 1607).

53. Από την τεκμηρίωση που προσκόμισαν τα ίδια τα ταμεία και η οποία επισυνάφθηκε στις παρατηρήσεις του προσφεύγοντος στην κύρια δίκη, συνάγεται ότι δεν πρόκειται για συστήματα προοριζόμενα να καλύψουν το σύνολο του πληθυσμού, ούτε ακόμη το σύνολο των εν ενεργεία. Πράγματι, στην περίπτωση του AGIRC το σύστημα αφορά μόνο τα στελέχη των επιχειρήσεων οι οποίες μετέχουν σε σύστημα το οποίο με τη σειρά του αποτελεί μέλος αυτής της συνομοσπονδίας. Όσον αφορά την Arrco, αυτή περιλαμβάνει συστήματα στα οποία υπάγονται αποκλειστικώς μισθωτοί, αποκλειομένων των αυτοαπασχολουμένων. Εξάλλου, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι δύο αυτοί φορείς περιλαμβάνουν μεγάλο αριθμό συστημάτων. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα εν λόγω συστήματα, μεμονωμένως εξεταζόμενα, δεν απευθύνονται σε ειδικές κατηγορίες εργαζομένων.

54. Τέλος, πρέπει να υπομνηστεί η μέθοδος που ακολούθησε το Δικαστήριο στην προαναφερθείσα υπόθεση Beune. Εξετάζει διαδοχικώς διάφορα κριτήρια προκύπτοντα από τη νομολογία του, όπως ο βαθμός παρεμβάσεως του Δημοσίου, η χρηματοδότηση ή ακόμα η νομική προέλευση, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι το μόνο κριτήριο το οποίο έχει καθοριστική αξία είναι το κριτήριο της σχέσεως εργασίας.

55. Πράγματι, στη σκέψη 43 της αποφάσεώς του τονίζει ότι «αποφασιστικό κριτήριο αποτελεί μόνον η διαπίστωση ότι η σύνταξη καταβάλλεται στον εργαζόμενο λόγω της σχέσεως εργασίας μεταξύ αυτού και του πρώην εργοδότη του, δηλαδή το κριτήριο της σχέσεως εργασίας που συνάγεται από την ίδια τη διατύπωση του άρθρου 119». Όπως, όμως, τόνισα στο σημείο 48 των προτάσεών μου το κριτήριο αυτό συντρέχει εν προκειμένω, διότι πρόκειται για συστήματα εφαρμοζόμενα επί μισθωτών, σημερινών ή προγενέστερων, των συμμετεχουσών επιχειρήσεων.

56. Εξάλλου, αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς των ταμείων, η λειτουργία συστημάτων διεπομένων από την αρχή της κατανομής δεν είναι ασυμβίβαστη με την έννοια της ετεροχρονισμένης αμοιβής. Πράγματι, ακόμα και αν ο σύνδεσμος μεταξύ των καταβαλλομένων εισφορών και των χορηγουμένων παροχών δεν έχει απόλυτο χαρακτήρα, εξακολουθεί, πάντως, να αποτελεί το κύριο στοιχείο.

57. Όπως, πράγματι, προκύπτει από τις εξηγήσεις που έδωσαν τα ίδια τα ταμεία, όπως εξάλλου υπογραμμίζει ο προσφεύγων στην κύρια δίκη, οι καταβαλλόμενες στον συμμετέχοντα μισθωτό παροχές εξαρτώνται, βεβαίως, εν μέρει, από την αξία των μορίων που έχει αυτός συγκεντρώσει, αξία η οποία δεν προκαθορίζεται και δεν μπορεί να προκαθοριστεί, αλλά επίσης και από τον αριθμό των μορίων αυτών ο οποίος εξαρτάται από την αξία των εισφορών που έχουν καταβληθεί. Εξάλλου, τα επεξηγηματικά φυλλάδια που έχει επισυνάψει στο υπόμνημά του ο προσφεύγων στην κύρια δίκη είναι πολύ σαφή σχετικώς, διότι αναφέρουν ότι οι παροχές είναι ανάλογες του τελευταίου μισθού.

58. Συνεπώς, υφίσταται επαρκής σύνδεσμος με την αμοιβή του μισθωτού, έστω και αν οι οφειλόμενες παροχές δεν καθορίζονται π.χ. μαθηματικώς βάσει του ύψους του τελευταίου μισθού.

59. Θα ήταν, εξάλλου, ενδιαφέρον να υπογραμμιστεί σχετικώς η εξέλιξη της επιχειρηματολογίας των ταμείων, τα οποία αρχικώς τείνουν να περιορίσουν τη σημασία, στο πλαίσιο των συστημάτων τους, της περιόδου καταβολής εισφορών, ενώ στη συνέχεια σπεύδουν να υπογραμμίσουν ότι, στην περίπτωση που θα έπρεπε στην παρούσα υπόθεση να εφαρμοστεί το άρθρο 119 της Συνθήκης, θα έπρεπε φυσικά να περιοριστούν αυστηρώς οι περίοδοι καταβολής εισφορών που λαμβάνονται υπόψη (...).

60. Τέλος, όπως υπενθυμίζει η Επιτροπή, στην προαναφερθείσα απόφασή του Εβρενόπουλος, το Δικαστήριο έκρινε εφαρμοστέο το άρθρο 119 της Συνθήκης επί επαγγελματικού συστήματος η διαχείριση του οποίου γίνεται βάσει της αρχής της κατανομής.

61. Ενόψει των ανωτέρω, φρονώ ότι τα χαρακτηριστικά των συστημάτων AGIRC και Arrco δεν είναι τέτοια ώστε να τα αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 119 της Συνθήκης.

62. Επικουρικώς, τα καθών της κύριας δίκης υποστηρίζουν ότι τα συστήματα τα οποία διαχειρίζονται τηρούν την αρχή της ίσης μεταχείρισεως στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως. Υποστηρίζουν ότι, λαμβανομένων υπόψη των όρων που χρησιμοποίησε ο κοινοτικός νομοθέτης στις οδηγίες 79/7, 86/378, και ακόμη 96/97, οι επιχειρηματίες θεμιτώς θα μπορούσαν να πιστεύουν ότι το ζήτημα των συντάξεων θανόντος συζύγου εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισεως στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως. Μόλις με την οδηγία 96/97 ο κοινοτικός νομοθέτης διατύπωσε την αντίθετη άποψη και όρισε την ημερομηνία της 1ης Ιουλίου 1997 ως όριο για την προσαρμογή των συστημάτων τα οποία εκρίθησαν εφεξής ως εμπίπτοντα στο πεδίο εφαρμογής της αρχής της ισότητας αμοιβών.

63. Τα συστήματα Arrco και AGIRC τήρησαν την προθεσμία αυτή. Δυνάμει της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, δεν θα έπρεπε να τους αντιταχθεί το άρθρο 119 της Συνθήκης προ της ημερομηνίας αυτής.

64. Υπενθυμίζεται, σχετικώς, πρώτον, ότι ένας επιχειρηματίας δεν μπορεί να επικαλεστεί το γεγονός ότι οι οδηγίες του Συμβουλίου έδωσαν μια ορισμένη ερμηνεία στη Συνθήκη, διαφορετική από εκείνη την οποία έδωσε τελικώς το Δικαστήριο, προκειμένου να προβάλει την ύπαρξη δικαιολογημένης εμπιστοσύνης εκ μέρους του. Πράγματι, μια τέτοια εμπιστοσύνη μπορεί να δημιουργηθεί μόνο σε κατάσταση σύμφωνη προς την ισχύουσα νομοθεσία [10].

65. Βεβαίως, όπως το ίδιο το Δικαστήριο υπογράμμισε στην προαναφερθείσα απόφαση Barber [11], οι διατάξεις του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7, καθώς και το άρθρο 9 της οδηγίας 86/378 (προ της τροποποιήσεώς του), θα μπορούσαν να δημιουργήσουν στους ενδιαφερόμενους την πεποίθηση ότι παροχές όπως αυτές για τις οποίες πρόκειται στη

10 — Βλ. την απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 1983, 188/82, Thyssen κατά Επιτροπής (Συλλογή 1983, σ. 3721).

11 — Σκέψη 42.

διαφορά της κύριας δίκης εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 119 της Συνθήκης.

66. Εντούτοις, η συλλογιστική που ακολούθησε το Δικαστήριο στην απόφαση αυτή υποδεικνύει κατά τρόπο αναμφισβήτητο τα συμπεράσματα που πρέπει να συναχθούν από το γεγονός ότι οι επιχειρηματίες ενδεχομένως παραπλανήθηκαν ως προς τη σημασία αυτής της διατάξεως. Πράγματι, η προσέγγιση του ζητήματος δεν πρέπει να γίνει με προσφυγή στην έννοια της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

67. Τα συμφέροντα των επιχειρηματιών συγκρινόμενα προς την αβεβαιότητα που ενδεχομένως υπήρξε ως προς τη νομική κατάσταση, λαμβάνονται υπόψη καθόσον το Δικαστήριο περιόρισε τη διαχρονική ισχύ της αποφάσεώς του.

68. Μέσω αυτού του μηχανισμού το Δικαστήριο έλαβε υπόψη το σύνολο των περιστάσεων, περιλαμβανομένων των όρων διατυπώσεως των ως άνω οδηγιών, οι οποίες ρητώς μνημονεύονται στην προαναφερθείσα απόφαση Barber, τα οποία οδήγησαν ενδεχομένως του ενδιφερομένους φορείς στο συμπέρασμα ότι είχαν εκπληρώσει τις υποχρεώσεις τους έναντι του κοινοτικού δικαίου.

69. Πρέπει να προστεθεί ότι στην παρούσα υπόθεση τα ταμεία δικαιούνται πολύ λιγότερο να επικαλεστούν την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, δεδομένου ότι η απόφαση Barber, η οποία υπενθυμίζω εκδόθηκε στις 17 Μαΐου 1990, έπρεπε να είχε διαλύσει οποιαδήποτε αμφιβολία ως προς τις επιπτώσεις του άρθρου 119 στα υπ' αυτών διαχειριζόμενα συστήματα.

70. Συνεπώς, τα σχετικά με την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης επιχειρήματα των ταμείων πρέπει να απορριφθούν.

71. Εξάλλου, τα ίδια τα ταμεία θίγουν το ζήτημα της διαχρονικής εφαρμογής της ερμηνείας του του άρθρου 119 της Συνθήκης.

72. Σχετικώς με το ζήτημα αυτό τα ταμεία υποστηρίζουν «όλως επικουρικώς», ότι, λαμβανομένων υπόψη των συνεπειών που θα μπορούσε να έχει η εφαρμογή της αρχής της ισότητας αμοιβών επί της οικονομικής ισορροπίας των εν λόγω συστημάτων θα έπρεπε να περιοριστούν εν προκειμένω τα διαχρονικά αποτελέσματα της προαναφερθείσας αποφάσεως Barber, της οποίας τη σημασία διευκρίνισαν η νομολογία του Δικαστηρίου και το «πρωτόκολλο περί του άρθρου 119 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας» το οποίο επισυνάφθηκε στη Συνθήκη του Μάαστριχτ.

73. Η νομολογία περιόρισε τη δυνατότητα επικλήσεως του άρθρου 119 της Συνθήκης, προβαίνουσα σε διάκριση αναλόγως του αν το γενεσιουργό αίτιο του δικαιώματος συντάξεως τοποθετείται πριν ή μετά τις 17 Μαΐου 1990. Στα διαχειριζόμενα βάσει της αρχής της κατανομής συστήματα, όπως αυτά για τα οποία πρόκειται στην παρούσα υπόθεση, το γενεσιουργό αίτιο του δικαιώματος συντάξεως είναι ο θάνατος του ασφαλισμένου.

74. Συνεπώς, θα έπρεπε να επιτραπεί η επίκληση του άρθρου 119 της Συνθήκης αν ο ασφαλισμένος απεβίωσε μετά τις 17 Μαΐου 1990, όπως στην παρούσα υπόθεση. Εξάλλου, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου [12], η αρχή μπορεί να προβληθεί μόνο ως προς παροχές οφειλόμενες βάσει περιόδων απασχολήσεως που συμπληρώθηκαν πριν απο τις 17 Μαΐου 1990.

75. Συνεπώς, ο J.-M. Podesta θα μπορούσε να λάβει, στην προκειμένη περίπτωση, σύνταξη, η οποία όμως θα υπολογιστεί αποκλειστικώς βάσει των περιόδων απασχολήσεως που συμπληρώθηκαν πριν από τις 17 Μαΐου 1990.

76. Το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό.

77. Επιβάλλεται κατ' αρχάς να τονιστεί, όπως υπογράμμισε το Δικαστήριο στη σκέψη 37 της προαναφερθείσας αποφάσεώς του Barber, ότι το άρθρο 119 της Συνθήκης παράγει άμεσο αποτέλεσμα στην περίπτωση κατά την οποία μια δυσμενής διάκριση μπορεί να διαπιστωθεί βάσει και μόνον των κριτηρίων της ταυτότητας της εργασίας και της ισότητας αμοιβών που επιβάλλει το εν λόγω άρθρο.

78. Αυτό συμβαίνει στην προκειμένη περίπτωση, καθόσον δεν υφίσταται καμία αμφιβολία ως προς το γεγονός ότι ο προσφεύγων στην κύρια δίκη δεν μπορεί να δικαιωθεί τη σύνταξη θανόντος συζύγου αποκλειστικώς και μόνον διότι είναι άνδρας. Υπό παρόμοιες συνθήκες μια γυναίκα θα είχε το δικαίωμα αυτό.

79. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου [13] προκύπτει ότι τα συνταξιοδοτικά συστήματα τα οποία εμπίπτουν, όπως αυτά για τα οποία πρόκειται στην παρούσα υπόθεση, στην κατηγορία των επαγγελματικών συστημάτων, κατά την έννοια της ανωτέρω νομολογίας, όφειλαν να αποκαταστήσουν την ισότητα μεταχειρίσεως από τις 17 Μαΐου 1990.

80. Όπως επανειλημμένως έχει διευκρινίσει το Δικαστήριο [14], η υποχρέωση αυτή καλύπτει, συνεπώς, το σύνολο των παροχών που οφείλονται βάσει περιόδων απασχολήσεως που συμπληρώθηκαν μετά τις 17 Μαΐου 1990.

81. Στην προκειμένη περίπτωση αυτό σημαίνει ότι ο προσφεύγων στην κύρια δίκη δεν δικαιούται τη σύνταξη που ζητεί παρά μόνο για εκείνο το τμήμα της που πρέπει να καταβληθεί βάσει περιόδων απασχολήσεως μεταγενέστερων της 17ης Μαΐου 1990.

12 — Βλ. την προαναφερθείσα απόφαση Ten Oever.

13 — Βλ. την απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 1994, C-28/93, Van den Akker κ.λπ. (Συλλογή 1994, σ. I-4527, σκέψεις 12 επ.).

14 — Βλ. προαναφερθείσα απόφαση Ten Oever.

Πρόταση

82. Για τους ανωτέρω λόγους προτείνω να δοθεί η ακόλουθη απάντηση στο ερώτημα που υπέβαλε το tribunal de grande instance de Paris:

«Το άρθρο 119 της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν με τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ) εφαρμόζεται επί συστημάτων συμπληρωματικής συντάξεως, όπως αυτά τα οποία διαχειρίζεται η Association générale des institutions de retraite des cadres (AGIRC) και η Association des régimes de retraite complémentaire (Arrco) και τους απαγορεύει, από τις 17 Μαΐου 1990, να προβαίνουν σε διακρίσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών ως προς την ηλικία από της οποίας δικαιούνται να λαμβάνουν σύνταξη θανόντος συζύγου.

Συνεπώς, η ίση μεταχείριση πρέπει να εφαρμόζεται για όλες τις παροχές που οφείλουν βάσει περιόδων απασχολήσεως που συμπληρώθηκαν μετά τις 17 Μαΐου 1990.»